Universiteit Leiden
The Netherlands

In wat voor land leef ik eigenlijk? Anil Ramdas, onmogelijk kosmopoliet

Amatmoekrim, K.D.

Citation

Amatmoekrim, K. D. (2023, September 26). *In wat voor land leef ik eigenlijk?: Anil Ramdas, onmogelijk kosmopoliet*. Retrieved from https://hdl.handle.net/1887/3641967

Version:	Publisher's Version
License:	Licence agreement concerning inclusion of doctoral thesis in the Institutional Repository of the University of Leiden
Downloaded from:	https://hdl.handle.net/1887/3641967

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

Samenvatting

Over Anil Ramdas werd na zijn zelfmoord in 2012 veel geschreven. Meestal ging het daarbij over hoe Ramdas naar Nederland keek, hoe gekleurd zijn blik als migarant was en hoe sterk ontworteling of thuisloosheid zijn gevoel en opinie stuurde. Zelden is de vraag andersom gesteld: hoe keek Nederland naar een intellectueel van kleur? Op welke manieren werd zijn werk ontvangen, en in hoeverre waren de veranderende opvattingen over de multiculturele samenleving daarop van invloed? Wat was het effect van de veranderende werkelijkheid van na de jaren negentig, na fundamentalistische aanslagen op Salman Rushdie, de Twin Towers, Pim Fortuyn en Theo van Gogh, op de receptie van zijn werk en zijn ideeën? Het zijn vragen die in dit onderzoek opgeworpen worden, in de hoop meer begrip te krijgen van niet alleen de schrijver en zijn werk, maar vooral ook van de wisselwerking tussen de werkelijkheid búiten de schrijver, de blik op hem, en zijn binnenwereld.

Deze biografische studie naar het leven en werk van Anil Ramdas analyseert de manieren waarop Ramdas zich tot zijn verschillende omgevingen heeft verhouden, en hoe zijn omgeving zich tot hem verhield. De theoretische basis gaat uit van een postkoloniale visie op de postuurtheorie, waarbij concepten als double consciousness en fragmentatie worden gebruikt om scherper te zien hoe Ramdas zich in zijn schrijverschap ontwikkelde. Ook besteedt de analyse aandacht aan manieren waarop het 'zwarte' schrijverschap zijn poëtica beïnvloedde, bijvoorbeeld door het belang dat daardoor gehecht werd aan de verantwoordelijkheden van de schrijver en het omarmen van de

complexiteit van verschillende werelden. Tegelijkertijd vraagt de periode waarin Ramdas publiceerde (grofweg tussen 1985 en 2012) om een postkoloniale analyse van de wijze waarop Ramdas werd geïnterpreteerd tegen de achtergrond van een opkomend rechtspopulisme en een zekere 'verharding' in het publieke debat. Zo stelt dit onderzoek vragen over de invloed van politiek-maatschappelijke elementen op de receptie van zijn persoon en werk.

Het boek laat zien dat Ramdas opgroeide met een grote interesse in en misschien zelfs een liefde voor Nederland, het land waar hij zich na zijn negentiende zou vestigen. Er wordt aangetoond dat hij het land al goed kende, door de romans die hij van Nederlandse schrijvers las, en door de docenten op het lyceum die hem zo wijs en beschaafd toeschenen, en dat die interesse misschien niet helemaal wederzijds was: Surinamers zoals Anil Ramdas werden onderwezen over Nederland, terwijl Nederland omgekeerd nooit precies even geïnteresseerd was in Suriname. Later, toen Ramdas in Nederland kwam wonen, bestudeerde hij het land en de cultuur nauwgezet en besefte dat het weliswaar een zelfgenoegzaam en in zichzelf gekeerde plek was, maar wel een die hem hoe dan ook prikkelde 'om de strijd ermee aan te gaan'. (Ramdas 1998a) Het was een liefdevolle, intellectuele strijd waarbij hij in de eerste jaren van zijn carrière nauwgezet de banden met zijn oude wereld doorsneed door de misstanden in Suriname, de in zijn ogen gebrekkige staat van de Surinaamse literatuur en de achterhaalde manieren van denken in traditionele omgevingen hard te bekritiseren. Hij keerde zich nadrukkelijk van de eigen groep af, om zo de gewenste vrijheid van denken te winnen. Dat hij even kritisch was op het Westen was in zijn ogen eigen aan de functie van de schrijver: te benoemen wat niet klopte, en dat te blijven doen, steeds opnieuw, in een poging om de beschaving te bevorderen.

In de overtuiging dat een schrijverspostuur niet buiten de politieke werkelijkheid staat, wordt in het onderzoek gekeken naar de (post) koloniale realiteiten die vorm gaven aan de specifieke werkelijkheid waarbinnen Ramdas schreef. Voor het eerste deel van zijn leven voeg-

de die lens toe dat de waarde van zijn Hindostaanse en brahmaanse achtergrond meegenomen kon worden in een beschouwing van zijn vorming: het toonde hoe migratie en een koloniaal verleden onlosmakelijk met zijn familie verbonden waren, en hoe de overtuiging van waarde te zijn voor de wereld al kiemde in het gegeven dat hij van brahmaanse afkomst was. Later hielp de postkoloniale lens om de verhoudingen en de sentimenten die in en om Ramdas speelden te begrijpen, bijvoorbeeld bij de onafhankelijkheid van Suriname en de manieren waarop het land zich na 1975 ontwikkelde. In de vorming van zijn schrijverschap bood het bovendien inzicht in de manieren waarop Ramdas' afkomst, omgeving en zijn plek in die omgeving van invloed waren op zijn poëtica, en hoe hij daarin sterk overeenkwam met andere postkoloniale schrijvers. Maar ook bood de postkoloniale lens kans om te zien op welke manieren hij zijn postuur vorm gaf in een wereld die in hoog tempo veranderde. Het boek laat zien hoe Ramdas zijn migratieachtergrond inzette als een manier om zijn culturele autoriteit te vergroten, hoe hij zijn autonomie als onafhankelijk denker inzette in een sociale en culturele context, en hoe hij zichzelf opvoerde in de media als een denker die waardevol was, niet ondanks maar juist dankzij het gegeven dat hij een allochtoon was, omdat hij als migrant immers thuis was in belangrijke kwesties als identiteit en globalisering.

De postkoloniale lens is een manier om Ramdas' poëzieopvatting scherp te krijgen. Zijn overtuiging dat het schrijverschap een verantwoordelijkheid met zich meebracht om kritisch te blijven en daarmee de beschaving te verspreiden dan wel te verdedigen, had hij gemeen met veel andere postkoloniale schrijvers in andere delen van de wereld. Zijn sterke zucht naar individualisme en de constante bevraging van identiteit worden door de postkoloniale lens ook in een duidelijker context geplaatst. Ramdas wilde immers van meet af aan 'postetnisch' zijn, zoals zijn vriendin Ien Ang opmerkte. Hij streefde ernaar om het anker van etniciteit los te laten, omdat hij dacht dat je pas wijs of intellectueel kon zijn 'wanneer je die laatste verankering in een bepaalde gemeenschap zodanig kunt relativeren, dat die haar beteke-

nis verliest'. (Bleich 1990: 86) Die houding werd door zijn Surinaamse publiek geïnterpreteerd als een ontkenning van etnische of culturele banden, terwijl het eerder een standpunt was dat voortkwam uit zijn overtuiging dat een intellectueel zijn functie verliest wanneer hij zich weigert uit te spreken tegen onverkwikkelijke zaken. Vanuit die onafhankelijke positie, ongehinderd door welke vorm van groepsdenken dan ook, bekritiseerde hij zijn omgeving – welke omgeving dan ook. Wat hij in 2006 schreef over Suriname, namelijk dat hij zich zou blijven opwinden over de staat van het land, ging evengoed op voor hoe hij zich bleef engageren met Nederland: 'Ik weigerde mij neer te leggen bij het idee dat dit alles was, het hoogst haalbare van dit volk in deze stad.' (Ramdas 2009: 237)

Toen hij dezelfde kritische betrokkenheid die hij altijd had gehad voor Suriname aan de dag legde voor Nederland, werd deze in Nederland voornamelijk geïnterpreteerd als bemoeizucht of arrogantie, en leidde het ertoe dat hij steeds meer gold als een politiek correcte *has been*. Het boek staat stil bij de polemiek tussen Ramdas en Zwagerman, een ruzie die leek te zijn begonnen na Ramdas' commentaar op Zwagermans *De buitenvrouw*, waarbij Ramdas stelde dat Zwagerman een ongeloofwaardig zwart personage had opgevoerd (en dat dit lag aan het gebrek aan interesse van witte schrijvers voor zwarte mensen), en bij de ophef die ontstond nadat Ramdas in een essay over 'white trash' de PVV-stemmer wegzette als barbaar. In het boek wordt aan de hand van dit soort cases gekeken in hoeverre de interpretatie en receptie van Ramdas' werk en zijn publieke verschijning onderhevig waren aan opvattingen die, zowel expliciet als impliciet, verbonden waren aan zijn afkomst.

In de laatste jaren van zijn leven werd Ramdas steeds minder gehoord: hij verloor zijn vaste plek bij NRC *Handelsblad,* zijn roman *Badal* mislukte en hij kreeg programma's bij minder prominente omroepen. Het boek onderzoekt de rol van zijn alcoholverslaving bij de ontwikkelingen in zijn leven, maar maakt ook aannemelijk dat Ramdas' publieke afglijden hand in hand ging met het uit de mode raken van politiek correcte ideeën. Ook wordt aangetoond dat zijn kosmopoliti-

sche perspectief niet meer te verenigen was met de sentimenten die in de laatste jaren van zijn leven speelden. Als kosmopoliet was hij ervan overtuigd dat banden met de mensen die (etnisch of cultureel) dichtbij zijn nooit de morele verantwoordelijkheid die we voor andere mensen hebben in de weg mogen staan. Die mate van buiten de eigen identiteit kijken paste niet langer in een land als Nederland, dat juist zekerheid zocht in een overzichtelijke, uniforme identiteit. Anil Ramdas paste er, als vertegenwoordiger van dit soort complexe ideeën over identiteit, daarom ook niet meer.